

Інвестиційно-інноваційні механізми модернізації сфери товарного обігу

Розглянуто концептуальні джерела та напрями формування інвестиційно-інноваційної бази модернізації сфери товарного обігу. Узагальнено сутність інвестиційно-інноваційного механізму модернізації сфери товарного обігу.

Ключові слова: *інвестиції, інновації, модернізація, механізм, товарний обіг.*

Рассмотрены концептуальные источники и направления формирования инвестиционно-инновационной базы модернизации сферы товарного оборота. Обобщена сущность инвестиционно-инновационного механизма модернизации сферы товарного оборота.

Ключевые слова: *инвестиции, инновации, модернизация, механизм, товарный оборот.*

Conceptual sources and directions of formation of investment and innovative base of commodity turn sphere modernization are considered. The essence of investment and innovative mechanism of commodity turn sphere modernization is generalized.

Key words: *investments, innovations, modernization, the mechanism, a commodity turn.*

Постановка проблеми. Процес створення та впровадження результатів інноваційної діяльності практично завжди пов'язаний з інвестиціями, адже він здебільшого є тривалим, витрато- та трудомістким, передбачає істотні транзакційні витрати на пошук наукової ідеї, її обґрунтування, прийняття рішення про розробку, охорону, захист, комерціалізацію тощо. Відтак, інновації та інвестиції часто або ототожнюють, або об'єднують (інвестиційно-інноваційний процес), або навіть трактують інновації як окремий етап інвестиційного процесу.

Чи бувають інновації без інвестицій? Так, але очевидно, що в такому разі мова йде про невеликий короткостроковий інноваційний проект з малим життєвим циклом, незначними (або відсутніми) витратами, малим ризиком, а отже, й незначним прибутком. На противагу, якщо йдеться про інноваційну модернізацію галузі або цілого сектора національного господарства, то закономірно, що це проект системний, масштабний, складний, який об'єктивно передбачає необхідність залучення великих обсягів інвестицій. Отже, модернізація сфери товарного обігу об'єктивно передбачає необхідність формування її інвестиційно-інноваційного базису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регулювання інвестиційних процесів у сфері торгівлі були одним із векторів наукових інтересів Г.М. Богославця, Б.М. Данилишина, Н.В. Дація, М.Х. Корецького, Л.О. Лігоненка, Г.Л. Піратовського, Ю.П. Яковлева та ін. Дослідженням питань активізації інноваційної діяльності займалися такі науковці, як С.І. Архієреєв, Я.Б. Базилюк, А.В. Білюк, М. Долішній, А. Жаліло, М.І. Крупка та ін.

Так, М. Крупка, визначаючи інноваційний процес складовою частиною інвестиційного процесу, пояснює це тим, що його здійснення передбачає реалізацію інвестицій в науку, техніку, економіку, підприємництво та управління, які в такий спосіб поєднуються цим інноваційним процесом, в результаті якого й відбувається поетапна заміна старої техніко-технологічної бази новою [1, с. 28].

Проте комплексно особливості формування інвестиційно-інноваційних механізмів модернізації сфери товарного обігу залишилися не достатньо розглянутими.

Мета і завдання статті. Завдання статті полягають у розгляді концептуальних джерел та напрямів формування інвестиційно-інноваційної бази модернізації сфери товарного обігу, а також в узагальненні сутності інвестиційно-інноваційного механізму модернізації.

Виклад основного матеріалу. Інвестиції саме через інновації, а не спільно з інноваціями мають формувати сучасну матеріально- та техніко-технологічну базу модернізації торгівлі і сфери товарного обігу загалом. Логіку цієї тези подамо на рис. 1, згідно якого джерелами інвестицій у розвиток сфери товарного обігу є власні фінансові ресурси підприємств (дохід, прибуток, кошти амортизаційного та резервного фондів, фінансові ресурси засновників і власників підприємств та ін.), кошти центрального і місцевих бюджетів, фінансові ресурси цільових державних та недержавних фондів, організацій, інвестиції інституцій фінансово-кредитного сектора. Сюди можна додати й кредитні ресурси спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків, конверсійні кредити для науково-технічних і виробничих підприємств, іноземні інвестиції промислових і комерційних фірм, приватні заощадження фізичних осіб [2].

Закономірно, що залучені з цих джерел інвестиції можуть бути вкладеними в збільшення оборотних та необоротних активів економічних агентів, фінансові та інтелектуальні інвестиції. Втім, вони носять лише відтворювальний характер.

Інвестиції, метою яких є комплексна модернізація, об'єктивно мають бути спрямованими на розширення матеріально-технічної бази, технічне переозброєння та реконструкцію, капіталізацію підприємств торгівлі та розвиток торгової мережі. Проте, інвестування розширеного відтворення і модернізації (для врахування передових світових тенденцій розвитку та створення сучасних об'єктів торгівлі) має здійснюватися узгоджено з інвестиціями в НДДКР, збільшення інтелектуального капіталу, створення і придбання нематеріальних активів, зокрема об'єктів інтелектуальної власності.

Зауважимо, що це завдання об'єктивно складніше, аніж стимулювання не інноваційних капіталовкладень, адже потребує, попри вирішення традиційних проблем і усунення перешкод, формування сприятливого фахово-психологічного для інновацій середовища, створення відповідного ринкового механізму активізації фінансово-кредитної діяльності комерційних банків та інших фінансових інституцій, їх зацікавленості у довгостроковому фінансуванні проектів включно з використанням схем франчайзингу, лізингу, факторингу, форфейтингу, переміщенні капіталу у високотехнологічні

сегменти економіки, у формуванні передумов реалізації інноваційної моделі розвитку сфери товарного обігу.

Теоретичне узагальнення сутності економічного механізму здебільшого зводиться до системи ланок, що перетворює рух одних елементів (ланок) в потрібний рух інших; до послідовності дій суб'єктів управління і комплексу використовуваних ними функцій, принципів, методів та інструментів з метою реалізації концепції, стратегії та цільових комплексних програм розвитку; сукупності методів, принципів, форм, способів, важелів, заходів, пов'язаних процесом їх взаємодії; сукупність методів (економічних, соціально-економічних, організаційних, ін.) та інструментів (цільові програми, діагностика) для забезпечення реалізації цільових орієнтирів державної політики. При цьому організаційну систему механізму державного регулювання економічних процесів утворюють органи законодавчої, виконавчої і судової влади, економічні агенти, громадські організації і об'єднання, а також законодавство.

Рис. 1. Концептуальні джерела та напрями формування інвестиційно-інноваційної бази модернізації сфери товарного обігу (запропоновано автором)

Відомо, що для досягнення тих чи інших цілей державної політики

необхідними є стимули, серед яких найбільш дієві – персональна мотивація. З іншого боку очевидно й те, що головними суб'єктами реалізації завдання інвестиційного забезпечення модернізації сфери товарного обігу мають виступати інституції фінансово-кредитного сектора. А для цього їм необхідно створити адекватні сприятливі умови, зокрема для комерційних банків, які кредитують інноваційно-інвестиційні проекти розвитку економіки.

Відтак, інвестиційно-інноваційні механізми модернізації сфери товарного обігу включають методи (організаційно-технологічні, соціально-економічні, адміністративні, правові, соціально-психологічні, інформаційні), інструменти та заходи їх реалізації. Вказаний механізм базується на завданнях і принципах управління, передбачає системну сукупність методів, інструментів та конкретних заходів реалізації політики покращення інвестиційно-інноваційного базису модернізації сфери товарного обігу.

Проблеми інвестиційно-інноваційної модернізації об'єктивно ускладнюються в умовах посттрансформаційного етапу розвитку економіки передусім через обмеженість економічних ресурсів. Так, причинами ускладнення ситуації з інвестування розвитку за рахунок власних коштів є обмеженість власного капіталу, зокрема прибутку, який залишається у підприємств, через низьку рентабельність фінансово-господарської діяльності та значну частку збиткових підприємств; низькі фінансова стійкість і ліквідність; значна кредиторська заборгованість, що обмежує можливості фінансування заходів розвитку підприємств. Малі обсяги інвестицій у заходи розвитку економічних агентів торгівлі за рахунок власних коштів можуть призводити до зменшення обсягів інвестицій в основний капітал, а це обмежувати можливості подальшої модернізації техніко-технологічної бази підприємств, збільшення обсягів і підвищення ефективності господарювання та інноваційної активності.

За результатами аналізу світового досвіду до інструментів стимулювання інвестиційно-інноваційної модернізації економіки можна віднести: бюджетне фінансування та надання кредитів на пільгових умовах підприємствам, які здійснюють наукові розробки та готують відповідні кадри; безоплатну або передачу на пільгових умовах інноваційно активним підприємствам державного майна та земельних ділянок; реалізацію цільових фінансових програм підвищення інноваційної активності суб'єктів підприємництва; створення науково-технічних зон спеціального режиму інвестиційно-інноваційної діяльності; пільгове оподаткування прибутку та операцій з обороту науково-технічних товарів; надання інвестиційного податкового кредиту; пільгове оподаткування діяльності фінансово-кредитних інституцій, що обслуговують реалізацію інноваційних проектів [3, с. 81].

Зауважимо, що світовий досвід знає також практики створення кластерних структур (так званого інноваційно-інвестиційних центрів) – юридичних осіб у формі акціонерних товариств з метою розширення інвестиційних можливостей їх учасників. Інструментом тут виступають проведення емісії акцій або інші способи акумуляції фінансових ресурсів включно з участю в спільній реалізації інвестиційних проектів з іншими фінансово-кредитними інституціями та

економічними агентами [4, с. 48].

Будучи організаційно крупнішою та володіючи більшим матеріальним забезпеченням, торговельно-інвестиційна та інноваційна структура володіє ширшими можливостями й щодо використання страхових фінансових інструментів, залучення бюджетного та фінансування на пайових засадах, отримання дивідендів і відсотків за цінними паперами інших емітентів [5].

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Недостатність фінансування розвитку підприємств торгівлі комерційними фінансово-кредитними інституціями (банками, інвестиційними, лізинговими та трастовими компаніями, фондами) може бути обумовленою погіршенням їх доступу до зовнішніх джерел фінансування, недосконалістю механізму комерційного банківського кредитування, не орієнтованістю діяльності інвестиційних компаній на пріоритетність фінансування розвитку безпосередньо торговельних підприємств, малим використанням альтернативних механізмів фінансування розвитку, низькою ефективністю діяльності мережі фінансово-кредитних інститутів.

До перешкод інвестуванню розвитку підприємств торгівлі на посттрансформаційному етапі розвитку економіки відносяться й несистемність державної регіональної політики планування і реалізації заходів розвитку сфери товарного обігу, недостатнє фінансування з місцевих бюджетів інноваційних проектів та загалом розвитку підприємств торгівлі на регіональному та місцевому рівнях, передусім через обмеженість фондів розвитку та неузгодженість політики в аналізованій сфері з центральними органами влади, відсутність державних фондів фінансово-кредитного сприяння реалізації інвестиційно-інноваційних проектів у сфері товарного обігу з паритетним фінансуванням їх діяльності з центрального та місцевих бюджетів, а також асоціативними підприємницькими організаціями, недосконалість державної політики створення сприятливого середовища для інвестицій та інновацій в аналізованій сфері.

Для покращення рівня доступності інвестиційно-інноваційних ресурсів для підприємств торгівлі за рахунок використання альтернативних схем фінансування (лізингу, факторингу та форфейтингу) варто стимулювати банки вкладати кошти у статутні фонди лізингових та факторингових компаній шляхом звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, яка спрямовується на придбання акцій цих компаній, забезпечити пільгове довгострокове рефінансування центральним банком банківських установ, які активно займаються довгостроковими лізинговими операціями.

Список використаних джерел

1. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : монографія / М.І. Крупка. – Львів : Львівський національний ун-т імені Івана Франка, 2001. – 607 с.
2. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / [Я.А. Жаліло, С.І. Архієреєв, Я.Б. Базилук та ін.]. – К. : НІСД, 2006. – 120 с.
3. Білюк А.В. Пріоритети державного податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні / А.В. Білюк // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 80–83.

4. Долішній М. Організаційно-економічні напрями активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональні аспекти / М. Долішній // Регіональна економіка. – 2004. – № 1. – С. 48–54.

5. Геєць В.М. Економіка знань та її перспективи для України : наукова доповідь / В.М. Геєць, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал. – К. : НАН України, Ін-т економіки та прогнозування, 2005. – 168 с.